

## A SZEMÉREM VÁLTOZATAI. A SZEMÉREM METAFIZIKÁJA

»Hajótörést szenvedtem a gyönyör ama szakadékában, melyből a sápadt, hallgatag, halálos szomorúsággal teli szerelem kiemelkedik« (COLETTE); ha a korábban említettekkel a fenti szavak kifejezte depressziós helyzeteket szembeállítjuk (ezeken alapul az ismert mondás is: *post coitum omnia animalia tristia sunt* [egyesülés után az állatok szomorúak]), a magyarázatot ugyanez a mondás adja meg, amennyiben sajátosan az állatira utal, vagyis egy többé-kevésbé *more ferarum* [vadállatok módja szerint való] emberi szerelemre. Speciálisan fel kell tételeznünk, hogy e negatív és depressziós állapotok elsősorban azon egyesüléseket követik, amelyek valójában nem egyesülések: amelyek – mint említettük – egyik vagy másik fél, vagy mindkettejük többé-kevésbé magányos gyönyörének egyeztetett alkalmává váltak. Valójában e depressziós állapotok nagymértékben hasonlítanak az igazi és sajátosan magányos gyönyör – vagyis az önkielégítés – aktusait követőekhez.

Azonban egy másféle magyarázat is lehetséges; csakhogy ez túlvezet a közvetlenebb individuális tudattartalmakon, és az esetek nagy többségére sem alkalmazható. Ez nem a keresztény színezetű jelenkori morál által adott magyarázat, amely – a szexus iránti teológiai gyűlöletből kiindulva – a depressziónak, a szomorúságnak, sőt a csömörnek ezekben a gyönyör után esetleg fellépő állapotaiban a gyönyör bűnös jellegének egyfajta megélt bizonyítékát szeretné látni. Igen, megjelenhet a vétékézés diffúz élménye; azonban nem erkölcsi, hanem transzcendentális síkon. Ennek előfeltétele pedig az, hogy a kérdéses individuum tudatának mélyén bizonyos módon meglegyen az aszkézisre, vagyis az elszakadásra való hajlam.

E lehetőséget meg kell vizsgálnunk, mert – úgy látszik – ugyanide vezetnek az erotikus magatartás más tünetei is: többek közt ide tartozik a szemérem jelensége. Ha szembe akarunk nézni e problémával, ismét az *érosznak* az előző rész végén tanulmányozott kettős – pozitív és negatív – arculatára kell utalnunk. Az előző fejezetben figyelmünket lényegében a – bizonyos módon a szexusnak az androgün mitológiája által adott metafizikáját sejtető – *pozitív* önmeghaladás jelenségeire fordítottuk, amelyek még a profán szerelemben is szerepet játszhatnak. Ám

figyelembe kell vennünk a másik oldalt, a másik lehetőséget is, amelyre Pandóra mítosza utal: az éroszt mint pusztá kifelé forduló sóvárgást, amely a nemzéshez vezet, amely a beteljesüléskor nem győzi le az egzisztenciális megfosztottságot, hanem – ellenkezőleg – megerősíti és örökkévalóvá teszi azt, miközben – »a fajban való [illuzórikus] halhatatlanságon« túllépve – nem az élethez, hanem a halálhoz vezet. Ezzel kapcsolatban a profán szerelem területén – amely gyakorlatilag legnagyobb részben a születések körforgását táplálja – még a következő problémát is meg kellene vizsgálnunk: vajon a férfi azért keresi-e a nőt, mert hiányérzete van, vagy pedig épp a nő jelenléte és akciója vált-e ki egyfajta benső visszaesést, amely – miközben felszítja benne a vágy, a bujaság állapotát – eltávolítja őt saját magától. Feltehető tehát a kérdés – amint azt KIERKEGAARD mondja<sup>75</sup> –, hogy a magát tévesen egésznek és elégségesnek érző férfi, midőn a nővel találkozik, és észreveszi, hogy szüksége van rá, azt fedezi-e fel, hogy fél-ember; vagy pedig épp ez a helyzet fordítja őt kifelé, löki ki a centralitás állapotából, sebzi meg.

A probléma bonyolult. A megoldás esetenként különböző, miközben az értékelés a vonatkozási ponttól függ. Akár észreveszi, akár nem, a megfosztottság a véges lényvel egylényegű; ezért »énjének« zártságát nem tekinthetjük értéknek, viszont minden önmeghaladás értéket foglalhat magában. Innen ered az ideák jelen fejezetben (amikor az erotikus élmény pozitív aspektusairól beszéltünk) ki-domborított rendje. De ha minden olyan helyzetet figyelembe veszünk, amelyben az önmagunkból való kilépés valójában nem jár együtt önmagunk megtalálásával, a felemelkedéssel, az integrálódással, akkor abban, hogy a nő iránti sóvárgásnak engedünk, benső lényünk bukását és torzulását – szinte egy magasabb hivatás elárulását – kell látnunk; s ha ezt – akár csak zavarosan is – érezzük, ezen út problematikus volta miatt gyakran eltávolodunk a lét teljességének és a létezés értelmének a szexus misztériumán keresztül megvalósuló keresésétől. Ezen esetben a nő hatalma, a nő által birtokolt romboló varázs, a bensőséges női szubsztancia által közvetített csalóka eksztázis halálosnak, ellenségesnek, fertőzőnek tűnhet. Ha nem is jutunk el a Tertullianus-féle *fœmina janua diaboli*hoz [a nő az ördög kapuja], az aszketikus—beavatási körökben ez az uralkodó szempont; ezt ismétli a bibliai mondás is: *Non des mulieri potestatem animæ tuæ* [Ne add az asszonynak a lelked feletti hatalmat].

Amint arra rámutattunk, az efféle benső reakciók előfeltétele, hogy az individuumban valamilyen embrionális módon aktivizálódjon vagy tudatosodjon az, amit Keleten *saṃsāra* kívüli elemnek, transzcendens férfiaságnak vagy – még

<sup>75</sup> *In vino veritas*, cit., 52. p.